

Ivo Furman* ve Ertuğrul Süngü**

Kolaboratif Faaliyet Modelinin Çelişkileri: *Ekşi Sözlük* Sanal Topluluğunda Cinsiyetçi Söylem ve Pratiklere Dair Bir İnceleme *Contradictions of the Peer Production Model: A Review of Sexist Discourse and Practices in the Ekşi Sözlük Online Community*

Öz

Kullanımı doksanlı yılların sonunda yaygınlaşmaya başlayan internet teknolojileri ile Türkiye'nin ilk sanal toplulukları ortaya çıkmıştır. Bu topluluklar, internetin sunduğu örgütlenme biçimlerinden faydalanarak kendilerine özgü kolaboratif faaliyet modelleri geliştirmişlerdir. Gündelik hayatı yorumlamak için kurulan *Ekşi Sözlük* ve benzeri "sözlük" siteleri, bu anlamda özgün örneklerdir. 1999 yılından beri varlığını sürdürmekte olan *Ekşi Sözlük* popülerliğini yitirmemiştir. Sanal topluluklar, başlangıçta toplumdun özerk, özgürlükçü alanlar olarak görülmüş olsa da bugünkü gelinen nokta itibarıyla içinde var oldukları toplumların yansımalarına dönüşmüşlerdir. Özellikle Türkiye'deki ataerkil yapının toplumdaki ve kadınlar üzerindeki etkisinin, sanal alemdeki yansımaları yadsınamaz boyuttadır. Cinsiyetçilik, sanal ortamlardaki arkadaşlık ilişkilerini zedelemekle beraber, toplu faaliyet yapılarını zehirleyen davranış pratiklerine de yol açmaktadır. Netnografik yöntemi kullanan bu çalışma *Ekşi Sözlük* sanal topluluğunda cinsiyete bağlı ilişkiler üzerine bir incelemedir. Bulgularımızın en önemli erkek topluluk üyelerinin bir kısmının *Ekşi Sözlük* kolaboratif faaliyet mekanizmalarını suistimal ederek baskı araçlarına dönüştürmeleridir. Yatay biçimde kolaboratif kültürel faaliyetlerini örgütleyen mekanizmalar, pratikte erkek kültürel hegemonyasını pekiştiren araçlar haline gelmişlerdir.

Abstract

Established in 1999, *Ekşi Sözlük*, the largest (and oldest) urban dictionary in Turkey, has consistently managed to retain its popularity with the online audience. It has a unique peer-production model for organizing cultural knowledge about everyday life in Turkish society. Although online communities were initially theorized as autonomous and libertarian spaces, they have turned into reflections of the societies in which they exist today. This transformation is perhaps best reflected in gender relations within online communities. Toxic masculinity and patriarchal practices commonplace in everyday life not only poison the fabric of online communities but also disrupt the dynamics of peer-produced cultural knowledge. Using the netnographic method, this study examines gender relations in the *Ekşi Sözlük* online community. The most striking aspect of our findings is that some of the male community members persistently abuse *Ekşi Sözlük*'s peer production mechanisms, turning them into a means of harassing female users. Our findings suggest that the mechanisms that organize collaborative cultural activities have become in practice tools reinforcing male cultural hegemony in the community.

Keywords

Ekşi Sözlük, online communities, urban dictionary, peer-production, online harassment, netnography

Anahtar Terimler

Ekşi Sözlük, sanal topluluklar, kolaboratif faaliyet, sanal sözlük, çevrimiçi cinsiyet, netnografi

* İstanbul Bilgi Üniversitesi, ivo.furman@bilgi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7538-2694.

** Bahçeşehir Üniversitesi, ertugrul.sungu@comm.bau.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7957-0281.

Introduction

Ağ tabanlı bir iletişim teknolojisi olan internet, bireylerin sosyal hayatlarını yeniden şekillendirmelerine fırsat vermiştir. İnternet temelli uygulamalar ise bireylere içinde buldukları toplumlardan özerkleşmiş alanlarda sosyalleşme imkanı sunmuştur. Kullanımı doksanlı yılların sonunda yaygınlaşmaya başlayan ağ tabanlı teknolojiler ile Türkiye'nin ilk sanal toplulukları ortaya çıkmıştır. Bu kavramı ilk ortaya atanlardan Howard Rheingold (1994), sanal toplulukları münferit ve hür bireylerin, belirli bir duygu ve zaman dilimi içerisinde gerçekleştirdikleri çevrimiçi iletişim olarak tanımlamıştır. Jan Van Dijk (1999) ise sanal toplulukları zaman ve fiziksel ortamdan bağımsız biçimde kullanıcıların internet ortamında etkileşim içine girdikleri sosyal örgütlenme olarak tanımlar. Bu bilgiler ışığında sanal toplulukları, internet ortamında yeterli sayıda kişinin bir araya gelmesiyle oluşan kolektif yapılar olarak tanımlamak mümkündür. Sanal topluluklar, internetin sunduğu ağ tabanlı, yatay örgütlenme biçimlerinden faydalanarak kendilerine özgü kolaboratif faaliyet modelleri geliştirmişlerdir.

Sanal sözlük, argo kelime ve söylemler üzerine veri tabanı oluşturmak için kurulan web sitelerinin ait olduğu özgün bir kategoridir. Bu bağlamda sanal sözlük benzerleri kültürel bilgi birikimi oluşturmaya odaklanmış kolaboratif üretim toplulukları olarak da kategorize edilebilir (Smith, 2011). Sanal Sözlük (Urban Dictionary) isminin kökeni, İngilizce argo kullanımları belgelendirmek için kurulan ilk internet tabanlı proje olan www.urbandictionary.com (kelime anlamı olarak “kentsel sözlük” kalıbına işaret etmektedir.) sitesine dayanmaktadır. Bu web sitesi kendini; “halk için halk tarafından hazırlanan demokratik bir tanımlar sözlüğü” olarak tanımlamakta ve halka açık kolaboratif faaliyet modeline dayanarak içerik üretmektedir. Sanal Sözlük (SS) 1999 yılının aralık ayında kurulmasından sonraki on yılda 2,5 milyondan fazla yazar 5,5 milyondan fazla tanımlama gönderisinde bulunmuştur (Peckham, 2009). Gönderilerin ulaşmasından sonra ziyaretçiler tanımlamaların doğru olup olmadığı üzerine oylama yapar ki bu işlem geçtiğimiz on sene içerisinde 88 milyondan fazla girdi için tekrarlanmıştır. Cotter ve Damaso (2007) bu konuda, SS'ün kullandığı işleme modelinin tek bir editör yerine internet aracılığıyla organize olmuş geniş kapsamlı, uzman olmayan bir insan kitlesine dayandığını belirtmektedir. Başka bir deyişle editör yapısı yerini “kullanıcı-yazarlara” bırakmıştır ki bu durum yazarlık yapanlarla sözlük düzenleyicilerin melez bir başlıkta toplandığı ender bir olgudur (Smith, 2011. s. 46).

Bu koşullar altında SS'ün içeriğini oluşturan girdiler, denetim altında tutulan tekdüze bilgilerin aksine, popüler ve farklılıklar içeren görüşleri barındırmaktadır (Cotter ve Damaso, 2007, Smith, 2011, s. 46'dan alıntılanmıştır). Objektif bir yaklaşım sunmayı hedefleyen geleneksel sözlüklerde karşılaşılan aksine, SS'de “tanımların objektif ya da gerçeklere dayalı olması beklenmez. Pek çok tanım son derece sübjektif ve hatta kanıtlanabilir şekilde yanlıştır! Ama her bir tanım normal bir kişi tarafından yazılmış ve bence Sanal Sözlüğün değeri de burada yatmaktadır; girdiler komik, dürüst ve samimi.” (Peckham, 2008, Smith, 2011, s. 46'dan alıntılanmıştır). Geleneksel sözlüklerin üretim sürecini, yapısını ve içeriklerini yıkarak, SS, al-

ternatif tanımlayıcı normlar ve uygulamalar sunar ve tüm bir jenerasyonun dil hakkındaki düşünceleri için de farklı bir altyapı oluşturur (Smith, 2011).

Türkiye’deki “sözlük” siteleri kolaboratif faaliyet modelleri ve topluluk etosu açısından SS ile büyük benzerlikler gösterirler. Son on yıl içerisinde İnternet üzerinde 69’dan fazla sözlük projesi başlatılmıştır; bu projelerin bir kısmı hâlâ etkinliklerini sürdürmektedir. Birbirlerine benzeyen yazılım altyapıları ve kullanıcı arayüzlerine sahip sözlük siteleri, Türkçe kültürel bilgi birikimi oluşturmak için kolaboratif faaliyet yöntemini kullanmaktadır.

Global Digital Data (Digital in 2019) tarafından yayımlanan ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından toplanan verilere göre Türkiye’de yaklaşık 59 milyon İnternet kullanıcısı bulunmaktadır. Bu sayının yaklaşık 52 milyonu aynı zamanda sosyal medya kullanıcısıdır. Türkçe konuşan İnternet kullanıcılarına ait sosyal medya ekolojisi incelendiğinde Facebook, Twitter ve Instagram gibi (Türkiye en çok Facebook kullanıcısına sahip olan ülkeler arasında 9. sırada, Twitter kullanıcısı sayısı açısından da 7. sırada yer almakta.) bilindik popüler sosyal ağ platformlarının yanı sıra popülerliğini korumayı başarmış *Ekşi Sözlük* (<https://eksisozluk.com/>) ile karşılaşılmaktadır. 1999 yılından beri varlığını sürdürmekte olan olan *Ekşi Sözlük*, Türkiye’nin en köklü siber alem sitelerinden biridir (Yazıcı, 2016). *Ekşi Sözlük* sanal topluluğuna kendisine özgü dil ve pratiklere sahip olması nedeniyle alt kültür olarak tanımlanmıştır (Gürel ve Yakın, 2007). Gündelik hayattan konuların yorumladığı bir yer olan *Ekşi Sözlük*, barındırdığı içerik bakımından sanal sözlük web siteleri ile benzerlik göstermektedir. Bu araştırma katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşmeler gibi netnografik yöntemler kullanarak *Ekşi Sözlük* sanal topluluğunda cinsiyete bağlı ilişkileri incelemektedir.

Ekşi Sözlük: Kolaboratif faaliyet modeli ve çelişkileri

İnternet üzerinden örgütlenmiş, ağ tabanlı kolaboratif faaliyet biçimlerinin ortaya çıkması, bilginin geniş çapta dijital olarak paylaşımı açısından yeni imkânların oluşmasını sağlamıştır (Wittel, 2013). Kolaboratif faaliyete dayalı üretimin kökenleri ilk insan topluluklarının ortak kullanım alanlarına dayanıyor olsa da (Boyle, 2003, 2010), İnternetin yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla kolaboratif faaliyetlerin çok daha büyük kapsamlarda gerçekleştirilebilmesinin önü açılmıştır. Bu bağlamda, ağ tabanlı kolaboratif faaliyetin en temel özelliği, ortak hedefleri doğrultusunda, geniş bir insan yelpazesinden oluşan grupların, ücretlendirme ya da yönetim hiyerarşileri gibi etkenlerden bağımsız olarak bilgi birikimlerini ya da kültürel varlıkların etkin bir şekilde paylaşımı ya da el değiştirmesidir (Benkler, 2006). Başka bir deyişle İnternet, bireylerin üzerinde telif hakkı talep etmediği, ürünlerini ortak kullanıma sunduğu, tek bir kişiye ait olmadığı, herkesin kullanabileceği ya da üzerinde değişiklik yaparak geliştirebileceği kabul edilen bir kolaboratif faaliyet temelli üretim ekonomisinin oluşmasına imkân sağlamıştır. Kolaboratif faaliyet temelli üretim, Michel Bauwens’a göre (2005) diğer geleneksel üretim yöntemlerine kıyasla belirli üstünlükleri olan üçüncü bir üretim modelidir (Diğer iki üretim modeli piyasa ve şirket üretimi olarak tanımlamıştır.) Bu üretim modelinin en dikkat

çekici özelliği, ortak kullanım mekanizması içinde yer alan kaynakların verimli bir şekilde tahsisinin maddiyata bağlı sistemlere başvurmadan ne kadar kolaylaştırdığıdır. Nitekim kolaboratif üretim, kapitalizme bağlı üretim modellerini yönlendiren hiyerarşilere ve mülkiyet kurallarına karşı koymayı ve direnmeyi amaçlayan bir üretim ekolojisi olarak da tanımlanmaktadır (Bauwens ve Kostakis, 2014; Moore, 2011). Bunun ötesinde, insanları katılıma yönlendiren temel öge, ücretli çalışma üzerine yapılan bir anlaşma olması değil, kişisel tatmin ve akranlar tarafından emeklerinin tanınması olan “etik” bir üretim modelidir. Bu noktadan yola çıkarak, ağ tabanlı kolaboratif faaliyete dayalı üretim modellerinin insan yaratıcılığının keşfi ve etkin şekilde kullanımı açısından ideal oldukları ileri sürülmüştür (Benker, 2002).

Geçtiğimiz on yıllık süre içerisinde birbirinden farklı bir dizi ağ tabanlı kolaboratif üretim projeleri ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazılarını örnek olarak Özgür, Libre ve Açık Kaynak Kodlu Yazılım hareketleri (Berry, 2008; Chopra ve Dexter, 2008; DiBona vd., 1999; Raymond, 1997/2001), ve Wikipedia gibi internet ansiklopedisi projeleri verilebilir (Loveland ve Reagle, 2013). Wikipedia örneğinin de göstermiş olduğu gibi, pek çok sayıdaki anonim, kimliksiz katılımcı tarafından üretilen içerikleri barındıran ve kendilerine özgü kolaboratif faaliyet modellerine sahip bu projeler, bireysel olarak isimleri tanınan “uzmanlar” tarafından oluşturulan bir esere eşdeğer olabilmektedir (Giles, 2005; Lih, 2009).

Gündelik hayatı yorumlamak için kurulan *Ekşi Sözlük*, ağ tabanlı kolaboratif üretim projelerine benzer biçimde kendisine özgü yatay bir kolaboratif faaliyet modeli geliştirmiştir (Furman, 2015). Bu noktada *Ekşi Sözlük*'ü diğer ağ tabanlı kolaboratif üretim projelerinden ayırıştıran özelliklerini işaret etmenin faydalı olacağını düşünmekteyiz. Bu özelliklerinden en önemlisi, sitenin üyelik sistemidir. Birçok ağ tabanlı kolaboratif üretim projesi ile kıyaslandığında, *Ekşi Sözlük*'te yazar olmak açıklık temeli üzerine kurulu değildir. Topluluğa katılmak isteyen ziyaretçiler, öncelikle kayıtlı kullanıcı (“süser”) olarak sisteme dahil olurlar. Kayıtlı kullanıcı alımları toplu bir şekilde, belli aralıklarda yapılmaktadır. Yazarlık yapmak isteyen kayıtlı kullanıcılar, “çaylaklık” adı verilen bir eğitim sürecinden geçmek zorundadır. Bu eğitimi veren topluluk üyelerine “moderatör” denilir. Sitede yayınlanan içeriklerin (“entryler”) denetimi ve puanlandırılmaları kolaboratif bir şekilde yapılmaktadır (Doğu vd., 2009). Kolaboratif denetim faaliyetleri, hatalı içeriklerin düzeltilmesi (*hacivatlık*), sakıncalı içeriklerin site yöneticilerine iletilmesi (*gammazlık*) veya hukuki anlamda sorunlu olan içeriklerin tespiti (*pratorlük*) üzerine kuruludur. Denetleyici üyeler, üstlendikleri görevleri gönüllük esasına göre icra ederler. Puanlandırma benzer şekilde, tüm kayıtlı kullanıcılar tarafından gerçekleştirilen gönüllü bir eylemdir. Puanlandırma, sitede yayınlanan içeriklerin değerlendirmek için kullanılan bir çeşit kolaboratif onay mekanizmasıdır. Bir başlık altında bulunan içerikleri pozitif ya da negatif puanlarına göre sıralamak mümkündür.

Ekşi Sözlük, gündelik hayata dair kültürel bilgi üretiminin yapıldığı bir site olmasının yanı sıra ticari faaliyetlerde bulunan bir şirkettir (Uzunoglu, 2015). Yetkili firma Ekşi Teknoloji ve Bilişim A.Ş., site ziyaretçilerine reklam gösterme üzerine kurulu bir iş modeline sahiptir. 2016 yılında site, 192 milyon özgün ziyaretçi sayısına ulaşmış ve bu ziyaretçiler 4,5 milyar başlığa

erişim sağlamıştır.¹ Bu açıdan bakıldığında şirket yönetimi, sitedeki kolaboratif faaliyet modelini kâr üreten yapının bel kemiği olarak görmektedir. Ziyaretçi trafiği üzerinden dönen *Ekşi Sözlük* ekonomisini devam ettirebilmeleri için etkin biçimde işleyen bir kolaboratif faaliyet modeline ihtiyaç duymaktadırlar. Bu yüzden şirket yöneticilerinin topluluk üyeleri ile olan bağları, geleksel anlamda patron-çalışan ilişkisine tabi olmasa bile, sömürüye dayalıdır. Bu sömürü ilişkisi, sitenin yayın politikalarına yansımaktadır. İş modelini sekteye uğratma ihtimaline sahip birçok içerik, siteden silinmiştir (Uzunoğlu, 2015, s. 431). Ticari kaygıların ön planda olduğu bir mecra da tam anlamıyla demokratik ve eşitlikçi bir kolaboratif faaliyet modelinin uygulanması söz konusu değildir. Kâr amaçlı işletilen herhangi bir site, kamu yararına çalışamayacağı için ilerici ya da karşı-hegemonik söylemlere ev sahipliği yapabilecek bir alan olamaz.

Bu makalede *Ekşi Sözlük* sitesinin kolaboratif faaliyet modelinin içinde bulunduğu kapitalist düzenden bağımsız bir şekilde analiz etmenin sorunlu olduğunu düşünmekteyiz. Kâr üretme mekanizması, sitedeki yatay örgütlenme mekanizmalarını dikey biçimde şekillendirip işleyişini belirlemektedir. Dikey kâr üretme mekanizmasının yatay örgütlenme modeli ile asimetric bir güç ilişkisi vardır; bu açıdan bakıldığında sitedeki örgütsel yapı aslında kapitalist düzene asimile edilmiş bir kolaboratif üretim modelidir. *Ekşi Sözlük* topluluğuna tanınan faaliyet alanı, bu iki yapı ve aralarındaki asimetric güç ilişkisi üzerinden belirlenmektedir. Kullanıcıları yatay biçimde örgütleyerek kâr üretme mekanizmalarına dahil edebildiği için faaliyet alanı, sitedeki kültürel bilgi üretiminin makine dairesidir. Kullanıcıların hareketlerini belirleyebildiği düzeyde ise belli benlikleri ve pratikleri mümkün kılmaktadır. Diğer taraftan kullanıcıların kendilerine ait özgün kültürel geçmişi yansıtabildikleri yer faaliyet alanıdır. Sitenin resmi istatistik kaynağı olan www.eksistats.com adresinden alınan verilere göre, 2017 yılının Eylül ayı itibarıyla topluluk üyelerinin %81'i erkeklerden oluşturmaktadır.² Cinsiyet dağılımının eşitsiz olduğu bir bağlamda kolaboratif faaliyet mekanizmaları, erkek hegemonyasını pekiştiren araçlar haline dönüşme riskini taşımaktadırlar. Kolaboratif faaliyeti örgütleyen mekanizmaların pratikteki uygulamalarına bakıldığında, bu araçların erkek üyeler tarafından bir silahmış gibi kullanıldığını görüyoruz. Bunun sonucunda toplumsal hayatta sıkça görülen eril söylem ve davranışların topluluk içinde daha da yoğun biçimde hissedildiğini düşünmekteyiz.

Sanal Topluluklar ve Çevrimiçi Cinsiyet İlişkileri

Kolaboratif faaliyet mekanizmalarının kadınlara yönelik baskılayıcı pratikleri üzerine araştırmaların sayısı az olsa da sanal topluluklar veya bilgisayar aracılığıyla kurulan iletişim bağlamında cinsiyet oluşumu ve cinsiyetçilik üzerine çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Geçmişe dönük bir inceleme yapıldığında sanal ortamlarda cinsiyet oluşumuna dair yapılan ilk araştırmalarda, internetin sosyal ilişkilerde devrim yaratacağına dair bir beklenti olduğu ve araştırmaların bu beklenti üzerine kurulduğu görülebilir. Bu durumu etkileyen akımlardan birisi de interneti, sansür uygulamalarının ötesine geçebilecek, sosyal farklılıkları azaltacak, ötekileştirilmiş sosyal grupların seslerini duyurmalarına yardımcı olabilecek ve sosyal statüleri

görünmez kılarak geleneksel kalıpları yıkabileceğini öne süren teknolojik ütopyacıdır (Kiesler vd., 1984). Çevrimiçi cinsiyet üzerine yapılan ilk tartışmalarda yüz yüze iletişimde karşılaşılan geleneksel erkek baskınlığı kalıplarının aksine internet ortamında kadınların ve erkeklerin tartışmalara eşit koşullarda katılabileceği (Danet, 1998; Grandol ve Swann, 1989) savunulmuştur. Benzer şekilde coğrafi açıdan geniş kullanıcı kitlesi bulunan bir ağ olarak internetin kadınların ve alt sınıf olarak tanımlanan grupların kendi topluluklarını oluşturarak politik açıdan kendi çıkarlarını savunabilmelerine fırsat sağlayabileceği (Balka, 1993) tartışılmıştır. İnternete ilişkin bu savların doğruluğuna ilişkin ampirik araştırmalar ise durumun çok daha karmaşık olduğunu ortaya koymuştur (Herring, 1996a; Kramarae ve Taylor 1993; Selfe ve Meyer 1991; Sutton, 1994).

1990'lı yılların ortasından 2000'li yılların başına kadar yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlara göre bilgisayar aracılığıyla kurulan iletişim sırasında erkekler kadınlara göre daha uzun mesaj yazmakta, daha fazla "doğru" olduğunu öne sürdükleri bilgileri savunmakta, daha fazla tartışmayı başlatıp bitirmekte ve daha agresif tavır sergilemektedirler (Herring vd., 1995). Buna karşın kadınlar daha kısa mesajlar yazma, sundukları bilgileri ya da görüşleri açıklamaya çalışma, özür dileme ve "etik" davranışlar gösterme eğilimindedirler (Herring, 1996b). Bu araştırmalardan çevrimiçi iletişimin erkek baskınlığında ve erkek odaklı olduğu sonucuna varılmıştır (Sutton, 1996). Nitekim erkeklerin internet üzerinden kurulan iletişim durumlarında agresif tavırlar sergilemeleri ve tacizde bulunmaya yönelik çekince göstermeleri, kadınların katılımına caydırıcı bir etki yaratmakta ve genellikle kadınların otosansür uygulamalarına ve kamuya açık tartışmalarda ikincil rol oynamayı kabullenmelerine sebep olmaktadır (Herring, 1999). Bunun bir sonucu olarak da çevrimiçi iletişim sırasında kadınlar kötü bir çerçevede resmedilmekte, bilgisayar üzerinden gerçekleştirilen iletişim ortamlarında, kadın-erkek karışık gerçekleşen tartışmalarda kadınlar, erkeklere göre daha iradesiz ve yetkinlikten uzak görünmektedir (Ferganchick-Neufang, 1998). Varılan sonuçlardan biri de bilgisayar aracılığıyla kurulan iletişim sırasında hem erkeklerin hem de kadınların sergiledikleri irade ve gösterdikleri davranışlar gerçek hayattaki durumları yansıtmakta ve bunun sonucu olarak da hem kişisel hem de kamuya açık tartışmalar sırasında geleneksel erkek baskınlığı kalıpları tekrar üretilmektedir (Filipovic, 2007; Foka ve Arvidsson, 2013; Herring, 2003). Bir başka deyişle, kadınlar ve erkekler arasında bilgisayar aracılığıyla kurulan iletişim sırasında, cinsiyetçilik ve ataerkil güç ilişkileri iletişime yön vermeye devam etmektedir.

İlerleyen dönemlerde yapılan araştırmalar çevrimiçi ortamlarda cinsiyet ilişkilerinin kurulumu üzerine daha derin ve güncel yaklaşımlar içermektedir. Örnek olarak, Alison Adam'ın çalışmaları (1998, 2005, 2006) çevrimiçi taciz konusunu işlerken, Lisa Nakamura çevrimiçi ortamlardaki etnik gerginlikler üzerine odaklanmaktadır (2002). John Campbell'ın konuyla ilgili araştırması kişilerin kendilerini ve kendileri dışında kalan grupları denetlemeleri (2004), Lori Kendall tarafından hazırlanan çalışmalar ise çevrimiçi ortamlarda düzenli olarak tekrarlanan erkeklik kavramına dair ilk örnekler arasında yer almaktadır (2000, 2002). Dijital cinsiyet üzerine yapılan bu çalışmalar her ne kadar cinsiyet ilişkilerinin kurulmasına ilişkin derin-

likli tartışmalar ortaya koysalar da büyük çoğunluğu İngilizce konuşan kitlelere ait etnografik veriler üzerinden ve Kuzey Amerikalı topluluklar baz alınarak hazırlanmıştır.

İnternet son on yıl içerisinde küresel bir iletişim ağı olma yolunda ilerlerken Kuzey Amerika ve Batı Avrupa dışında kalan sosyal çevrelere de ulaşmaya başlamıştır. Haziran 2017 tarihinde yayımlanan verilere göre Dünya çapında internet kullanıcı oranlarına bakıldığında Kuzey Amerikalılar sadece %10,2'lik bir kesimi kapsamaktadır.³ Kuzey Amerika dışında kalan kullanıcıların sayısındaki hızlı artış Kuzey Amerika haricindeki sosyal çevrelerdeki cinsiyet ilişkilerinin kurulumunun incelenmesi konusunda aciliyeti ortaya koymaktadır. Goggin ve McLelland'ın konu üzerine haklı gözlemleri şu şekildedir;

“Birleşik Devletler sıklıkla “sözde iletişim topluluğunun bekçisi” olarak görülmekte ve farklı dilleri baz alan kültürler üzerine çalışmalar yürüten araştırmacılar arasında iletişimin başlatılmasına yönelik ya da İngilizce konuşan kesimleri temel alan bir başlangıç noktası dışında modeller oluşturulması için pek fazla çaba gösterilmemektedir.” (2008, s. 3)

Bu doğrultuda, kültür çerçevesinde yapılacak olan eleştirel sorgulamaların İngilizce konuşan Kuzey Amerikalı çevreler üzerinde gerçekleştirilmiş araştırmalara dayandırılan varsayımlardan uzaklaşması önem taşımaktadır. Türkiye bağlamında gerçekleştirilen bu çalışma çevrimiçi cinsiyet ilişkileri üzerine yapılan ampirik çalışmaların daha geniş bir perspektife ulaşması için gösterilen bir çabadır.

Yöntem

Akademik literatüre bakıldığında *Ekşi Sözlük*'e dair kabul görmüş en yaygın tanı, çevrimiçi kamusal alanda faaliyet gösteren bir mecra olmasıdır. Kavramsal anlamda *Ekşi Sözlük*'ü bir mecra olarak çerçeveleyen çalışmaların büyük bir çoğunluğu, sitede yayımlanan içeriklere odaklanmaktadır. Azınlık gruplarına yönelik toplumsal nefret söyleminin mecrada yeniden inşa edilmesi (Akkılıç, 2018; Hakan, 2016; Öztekin, 2015; Hüseyin ve Öksüz, 2020) ve kadın cinayetlerine dair toplumsal tepkilerin mecrada ifade edilmeleri (Kekeç ve Taşcıoğlu, 2018) söylem analizi ile incelenmiştir. Benzer bir şekilde kadınların yaşadıkları taciz hikâyelerini ele alan Özdemir (2015), #sendeanlat başlığı altında yer alan tüm *Ekşi Sözlük* içeriklerini analiz ederek erkek egemen cinsiyet rejiminin hâkim söylemlerinin tüm yaşam pratiklerimize nasıl işlemiş olduğunu ifşa etmiştir. Beden ve toplumsal cinsiyet konusunu araştıran Açıer (2020), “yeni kamusal” olarak tanımladığı *Ekşi Sözlük*'teki kadın bedeni ile ilgili yapılan yorumları incelemiştir. Nvivo 8 isimli nitel veri analiz programını kullanarak içerikleri kodlamış ve kategorilere tasnif etmiştir. Uyguladığı analizin neticesinde Açıer (2020), mecrada yayımlanan içeriklerin eril iktidarın hegemonik söylemini yeniden inşa ettiğini göstermiştir. Bu neticenin doğru olduğunu düşünmekle beraber, eril hegemonyasının sadece söylem üzerinden kurulmadığı kanaatindeyiz. Sanal mecralarda var edilen eril tahakkümün uygulamalı, pratik bir bo-

yutu da söz konusudur. Akademik literatürde etnografik yöntemle eril tahakkümün gündelik hayattaki pratiklerini betimleyen yayınlara rastlamak mümkündür, ancak bu yöntemle sanal topluluklardaki eril baskıyı inceleyen araştırmalar ne yazık ki yok denecek kadar azdır.

İnternet aracılığıyla ortaya çıkan sosyal uygulamaları belgelemek için nitel metotlar kullanılmak (Miller ve Slater, 2000) ya da farklı kültürlerin, yerel bağlamda internet tabanlı iletişim teknolojilerini ne şekilde kendi topluluklarına adapte ettiğini araştırmak yerine (Gershon 2010; Madinou ve Miller, 2011; ya da Miller, 2011) bu makalede Taylor (2009), Boellstorff (2008), Pearce ve Artemesia (2009) ya da Nardi ve Kow (2010) gibi araştırmacılar tarafından kullanılan netnografya yöntemi kullanılacak ve Ekşi Sözlük “sanal” bir sosyal dünya olarak ele alınacaktır (Boellstorff, Nardi, Pearce ve Taylor 2010). Netnografi, özellikle 1990’lı yıllar ile birlikte yaygınlaşan çevrimiçi dünyaların, fiziksel dünyalardan farklılıklar içermesi ve bilinen etnografi yönteminin dışında bir yöntem ihtiyacı duyulması sonucunda ortaya çıkmıştır. Kanadalı akademisyen Robert V. Kozinets (2015) tarafından geliştirilen netnografi, özellikle çevrimiçi mecralarda çalışan antropolog, sosyolog ve kalitatif pazar araştırmacıları tarafından da sıklıkla kullanılmaktadır. Araştırma yöntemi olarak netnografi, antropolojik etnografya tekniklerini sanal ortamlara uyarlar (Kozinets 2015). Kültürel veya toplumsal bir fenomenin anlayışına ve temsiline ulaşmak için, bilgisayar aracılı iletişimi bir veri kaynağı olarak kullanır. Kozinets, 1998 yılında kaleme aldığı makalesinde netnografiyi “toplulukların bilgisayar aracı iletişim yoluyla ürettiği belirli durumları” araştıran yöntem olarak tanımlamıştır. Netnografi, internet, network ve etnografi sözlüklerinin bir araya gelmesinden türemiştir. Dolayısıyla etnografi çalışmalarından ziyadesiyle etkilenmiş, bir anlamda çevrimiçi dünyada etnografi çalışması yapılmasının yöntem bilimi olmuştur. Diğer etnografik yaklaşımlarda olduğu gibi, “netnografik çalışma esnasında toplanan “veriler,” araştırmacının siber kültürel alan deneyimleriyle ilgili alan notlarının, kültürün veya topluluğun “eserleri” ile birleşmesinden oluşur” (Kozinets, 1998).

Sanal ortamlarda uygulanan etnografik yöntem gibi tanımlayabileceğimiz netnografi, a) doğal gözleme dayanır; b) katılımcıdır; c) nitel veri toplama yöntemleri kullanır; d) tanımlayıcıdır ve e) esnektir (Kozinets 2015). Doğal gözleme dayalı nitel veriye erişmek için araştırma öznesi sanal topluluğa üye olunur. Yapılacak gözlemler, topluluk üyesi perspektifinden yapılır. Pasif gözlemlere dayalı yorumlar yapmak yerine sanal topluluk üyeleri ile proaktif sosyal ilişkiler kurulur. Çevrimiçi temaslardan ortaya çıkan etkileşimler, katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşmeler gibi saha araştırma teknikleri ile betimlenir. Sahada toplanılan verilerle zengin ve tanımlayıcı tasvirler üretilir. Bu tasvirleri üretirken katılımcı gözleminin yanı sıra röportaj, tanımlayıcı istatistikler, arşiv verileri, videografi gibi metodları da kullanır (Kozinets, 2010). Son olarak netnografi yönteminde kullanılan veri toplama teknikleri, bağlam ve saha erişim imkanlarına göre değişkenlik gösterir. Bu anlamda netnografi, araştırmacıya saha araştırmasında esneklik sağlayan bir yöntemdir.

Bu çalışmanın saha araştırma sürecinde katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşmeler gibi netnografik yöntemler tercih edilmiştir. Sahaya erişim için yazarlar olarak birimiz Ekşi Sözlük’te bir kullanıcı hesabı açmak üzere başvuruda bulundu ve bir yıllık bekleyişin ardından

site üyeliği alabildi. Kayıtlı kullanıcı olduktan sonra web sitesinin tüm özelliklerine erişim sağlayabilmiş, topluluk üyeleriyle iletişime geçebilmiş ve kolaboratif faaliyetleri örgütleyen araçları kullanmaya başlamış oldu. Altı aydan uzun süren saha çalışmamızın bir parçası olarak farklı konular üzerine 20’den fazla “entry” oluşturduk, girdilere cevap veren bir dizi topluluk üyesiyle arkadaşça ilişkiler kurduk.

Üyelerle görüşmeler devam ederken farklı konu başlıkları altında gelişen tartışmaları gözlemlene fırsatını bulduk. Bunlar arasında, “kadın”, “seksizm”, “cinsellik” ve “kezban” başlıkları yer almaktadır. Ekşi Sözlük başlıkları, topluluk üyelerinin spesifik bir konuyla (örneğin «kadın») yorum yapabilecekleri mini forumlar şeklinde tasarlanmıştır. Başlık altında bırakılan yorumlar asenkron biçimde cereyan etmekle beraber monoloğa benzerler. Bırakılan yorumlar nitelik bakımından daha çok subjektif tanım veya bireysel beyan kategorilerine girerler, akademik tartışmalara rastlamak pek mümkün değildir. Yazarlar olarak bahsi geçen başlıklar altında kamuya açık şekilde cereyan eden bu tartışmaları izleyerek, araştırma konularıyla alakalı olan diğer başlıklar hakkında da bilgi edinebildik. Başlıkları belirledikten sonra daha önce bahsedilen tartışmalara katılmış olan topluluk üyeleriyle iletişime geçtik; toplamda üç tane erkek ve dört tane kadın topluluk üyesi olup çevrimiçi tecrübelerini, Ekşi Sözlük üzerine düşüncelerini ve tutumlarını paylaşmak isteyen kişilere ulaşabildik. Yapılan araştırma hakkında bilgi verilerek bu yedi topluluk üyesinden üçü ile Skype üzerinden ortalama iki saat süren derinlemesine görüşmeler yapıldı. Görüşmelerden önce gerekli olan tüm etik izinler alındı, katılımcılar araştırmaya özet açıklama içeren rıza belgelerini imzaladılar ve görüşmelerin sonunda gerekli konularda bilgilendirildiler. Katılımcıların isteği üzerine görüşmeler kayıt altına alınmayıp görüşme esnasında not tutuldu. Diğer dört üye ile Ekşi Sözlük yazılı mesajlaşma arayüzü üzerinden simültane ve asenkron sanal sohbetler yapıldı. Bu sohbetlerin transkriptleri, mesajlaşma arayüzünün gelen kutusuna kaydedildi. Katılımcılardan ikisi Kuzey Amerika’da, diğer katılımcılar Türkiye’de yaşıyordu. En az üç yıldır Ekşi Sözlük üyesi olan katılımcı grubunun tamamı ya bir yüksek öğretim kurumdan mezun olmuş ya da böyle bir kurumda hâlen öğrenimlerini sürdürmekteydiler.

Açık uçlu olarak gerçekleştiren görüşme soruları şu anahtar konular etrafında oluşturulmuştur: (1) sanal bir topluluğa katılma sebepleri; (2) Ekşi Sözlük’de yaşadıkları olumlu ve olumsuz topluluk deneyimleri; (3) kendilerinden farklı bir cinsiyete sahip bir topluluk üyesiyle kurdukları ilişkiler; (4) kolaboratif üretim konusunda yaşadıkları tecrübeler. Bunların dışında katılımcılara, Ekşi Sözlük’ü kullanmayı tercih etme sebepleri ve kullanmaya devam ettikleri yıllar içerisinde yaşadıkları tecrübelerin değişimi ile ilgili özel sorular da sorulmuştur.

Araştırma Bulguları

Kalitatif yöntem izlenen araştırmada netnografi yöntemine uygun biçimde hikayeler yaratılmıştır. Hikayelerin oluşturulurken yine netnografinin sıklıkla yararlandığı derinlemesine görüşme, sanal sohbet ve katılımcı gözlem teknikleri kullanılarak veriler elde edilmiştir. Bulgular

erkek hegemonyasının çevrimiçi ortamda da fiziksel dünyadaki gibi gerçekleştiğini göstermiştir. Hikayeleştirdiğimiz katılımcı gözlemci deneyimimiz çevrimiçi ortamda kadın olduğu bilinen kişilerin kısa sürede “hedef” alındığını, kadın oldukları bilinen kişilere karşı diğer kullanıcılar tarafından farklı bir tavır alındığını göstermektedir. Ayrıca erkek hegemonyasının arkasına sığındığı “namus” kavramının, çevrimiçi dünyada da kadına uygulanan şiddeti meşrulaştırmak için kullanıldığı ortaya çıkmıştır.

Sanal Ortamlarda Namus Bekçiliği

Araştırmamız Türkçe konuşan sanal topluluklarda cinsiyetçilik ve çevrimiçi tacizin yerleşik yapının bir parçası olduğuna işaret etmektedir. Kadın katılımcılar, erkekler tarafından belirleniyormuş gibi görünen “internet ahlakına” uyulmadığı durumlarda, topluluk tarafından çevrimiçi tacize uğradıklarından sıklıkla bahsetmişlerdir. Birden fazla katılımcı, topluluk yüzünden yaşadıkları taciz durumunu tanımlamak için “taşa tutulmak” terimi kullanılmıştır. Ekşi Sözlük ortamının denetim ve puanlandırma mekanizmaları, erkek üyeler tarafından baskı araçlarına dönüştürülmüştür. Bu duruma tipik bir örnek oluşturabilecek bir olay 2004 yılında topluluğa katılmış bir kadın *Ekşi Sözlük* kullanıcısının başına gelmiştir. Bu üye, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki tanınmış bir üniversiteye başladığı yıl Ekşi Sözlük’e de üye olur. Kendisi lise öğretiminin son senesinde *Ekşi Sözlük* ile tanışmış, siteye gönderilen girdileri bilgilendirici ve esprili bulmuştur. Bahsi geçen üye için daha önceleri kimseyle paylaşmadığı ama aklından geçen bazı fikirlerle sitede karşılaşmak web sitesini ilgi çekici kılmıştır. 2004 yılında üye olduktan sonra, kullanıcı bir kadın olduğunu açıkça belirten bir takma ad seçer. Kısa sürede topluluk içerisinde arkadaşlar edinir ve üzerine yazmaktan hoşlandığı konuları keşfeder. Topluluktan bir arkadaşı, Ekşi Sözlük’e kardeş bir proje olarak kendisinin geliştirdiği web sitesini ziyaret etmesini önerir. Bahsi geçen kardeş site sadece üyeler tarafından ziyaret edilebilmektedir ve siteye ulaşmanın tek yolu Ekşi Sözlük ara yüzünde yer alan bir linki kullanmaktır. Eğlence amaçlı tasarlanan bu kardeş web sitesinde, üyeler bedenlerinin bölgesel fotoğraflarını paylaşabiliyor ve bu fotoğraflar kardeş siteye giriş yapan topluluk üyeleri tarafından puanlanıyordu. Bahsi geçen üye bu konsepti ilginç bularak kardeş siteye bacalarının bir fotoğrafını gönderir. Ertesi sabah uyandığında gönderisinin altında yığınla yorum yapılmış olduğunu ve hakkında Ekşi Sözlük’te bir başlık açıldığını görür. Kendisi bu anı, belki de hayatında ilk defa saldırı ve cinsiyetçi taciz yaşadığı an olarak tanımlamaktadır. Yorum yapan üyelere bazıları, saldırdıkları bu kadını tanımlamak için “teşhirci”, “pornocu” ya da “yollu” gibi kelimeler kullanmış, başka yorum yapanlar ise bacaların sahte olduğu yönünde iddialarda bulunmuştur. Bu yorumlar üzerine çileden çıkan kadın üyemiz, sessiz kalmamayı ve tacizci üyelerle yaptıkları yorumlar üzerine yüzleşmeyi tercih eder. Tacizci üyelerle yaşadığı diyaloglarda, gönderilerinin altına olumsuz yönde yorum yapan kişilerin sadece erkek üyelere olmayıp aralarında kadın üyelerin de olduğunu keşfeder. Bu kadın üyeler tarafından kendisine paylaşacağı fotoğrafların daha mütevazı olması gerektiği ve “akıllı” olması yönünde öğütler

verilmiştir. Kendini savunan kadın üyemiz tartışmalara sebep olan fotoğrafları kaldırıp Ekşi Sözlük’e aşağıdaki beyanını göndermiştir:

“(...) Göndermiş olduğum görüntülerin nedenselliğini sormuş yazarlara zaten gerekli yanıtları vermiştim. Bir iki fotoğraf görüp, anında karakter analizi yapmış, akabinde bu mükemmel analizlerini sözlüğe entry olarak girmiş, benimle hiçbir şekilde tanışıklıkları olmayan yazarları canı gönülden kutluyorum. (...) bir de hakaret edip, pornocu, teşhirci, orospu vs. diyenler vardı ki, onların da fotoğrafa bakıp analiz yapan tiplerle birlikte Allah’a yakın, bana uzak, mesut bir şekilde yaşantılarına devam etmelerini umuyorum. Sizin için ne yazık ki bacağının fotosunu gönderen teşhirci, sizin orospu damgası vurmaya çalıştıklarınız da orospu olmuyor.”⁴

Beyan yayımlandıktan ve söz konusu fotoğraflar kaldırıldıktan sonra olumsuz yönde yorumlar azalmaya başlasa da kullanıcıya yönelik tacizlerin sözel olmayan şekillerde devam ettiği gözlemlenmiştir. Örneğin, bazı topluluk üyeleri bahsi geçen kullanıcının cinsiyet ilişkileri ya da cinsellik gibi konular üzerine yazdığı girdileri olumsuz şekilde oylamaya başlamıştır. Fotoğraflara ilişkin yaşanan durumdan önce aynı konularda yazdığı girdiler popülerken puanlamaların düşüş gösterdikleri anlaşılmıştır. Kullanıcımız bir süre sonra olumsuz puanlama yapan aynı topluluk üyelerinin kullanıcımıza ait olan girdileri rapor etmeye başladıklarını fark etmiştir. Moderatörlere yapılan bu şikayetlerin sebebi olarak kullanıcımız tarafından yapılan girdilerin rahatsız edici söylemler içerdiği bahane edilmiştir. Kullanıcı girdilerinin rahatsız edici olarak görülmesi için hiçbir sebep olmadığını belirtmiştir. Bir biyoloji öğrencisi olarak daha önce insan üreme sistemi üzerine yazdığı girdiler, olayın ardından Ekşi Sözlük moderatörlerine rahatsız edici oldukları ileri sürülerek bildirilmeye başlanmıştır. Baskı hisseden kullanıcı bir süreliğine Ekşi Sözlük’e hiçbir girdi göndermemeye karar verir. Kendisi, topluluğun dile getirilmeyen bir kuralını çiğnemiş gibi hissettiğinden ve yaşadığı bu deneyimi atlatmak için biraz uzaklaşması gerektiğinden bahsetmiştir.

Yaşanan bu olumsuz deneyim erkek topluluk üyelerine aktarıldığında, durumu açıklamaya çalışan pek çok üye tarafından sıklıkla “namus” kavramını kullanıldığı gözlemlenmiştir. Türkçede kullanımına alışkın olduğumuz ama yabancı dillere aktarılırken tevazu ve ahlak gibi açıklanmaya çalışılan bu kavram, kadın kullanıcının karşılaştığı taciz ve cezalandırma uygulamalarını haklı çıkartmak amacıyla ileri sürülmüştür. Zira bu erkek üyelere göre, kendisi Ekşi Sözlük’te sergilenmesi kabul edilebilir olan şeylere dair bir sınırı ihlal etmiştir. Namus kavramının ileri sürülmesi ve yaptırımların uygulanması genellikle topluluk tarafından kabul gördüğü varsayılan ve ifade gerektirdiği düşünülmeyen değerlerin çiğnenmesi sonucu gerçekleşir. Bacaklarının fotoğrafını yükleyen kullanıcı örneğinin gösterdiği gibi, bu kavram Türkçe konuşan sanal topluluklardaki kadın katılımcıların ifade özgürlüğüne sınırlar koymak için kullanılabilir. Bu değerleri hiçe saymak veya bu değerlere itiraz etmek topluluk içinde hemen dışlanmaya neden olur. Kadının namusunun koruyucusu olma yetkisini elinde bulunduran erkek, “namusunu” önemsemeyen kadını da cinsel şiddetle ceza-

landırma yetkisini kendisinde görür. Kadın kullanıcı bu durumda dışlanmaya karşılık verirse, çatışma giderek büyüebilir ve topluluk üyeleri saf tutmaya başlayabilir. Gözlemlendiği üzere çatışma hâlinin büyümesi, taciz edilen kesim geri çekilmediği sürece devam edecektir. Namus kavramı topluluk içerisinde kadın üyeleri damgalamak ya da sıfatlandırmak için kullanılmakta, kadınlar, “onurlu” ya da “kezban”, “basit kadın” veya “ucuz kadın” gibi söylemlerle yaftalanabilmektedir.

Bu noktada namus kavramını daha ayrıntılı tartışmak gerekmektedir. Namus söylemleri aracılığı ile erkek, kadın bedeni üzerinde söz sahibi olur ve onu denetleme yetkisini kendinde görür (Berktaş, 2012). Dolayısıyla namus kavramı, cinsiyet eşitsizliğinin üreten temel etkenlerden biri olarak görülür (Pope, 2006, 108-109). Namusun kodları, herhangi bir cinsel deneyimin veya cinsellik ile ilişkilendirilebilecek herhangi bir davranışın sadece evlilik kurumunun sınırları içinde gerçekleştirilmesini öngörür. Bir kadının tüm saygınlığı ve haysiyeti bu kapsama indirgenir. Başka bir deyişle, bir kadın evlenmeden önce veya sonra kocasından başka biriyle asla cinsel bir deneyim yaşayamaz, eğer yaşarsa, onurunu kaybetmiş sayılır, bunun da ötesinde sadece “cinsel ilişkileri” değil, “nasıl davrandığını”, “kıyafet seçimleri” ve kalan her şey bunun bir parçası olarak kabul edilir. Kocasının dışında herhangi biri tarafından görülebileceği yerde dans eden bir kadın onurunu ayaklar altına almıştır. Eğer vücudunun bazı bölümleri kocasının dışında biri tarafından görülmesine izin veren kıyafetler giyerse onurunu kaybeder; kelimenin arkasındaki ana tanım ve onu izleyen kültür bu şekilde ifade edilebilir. Benzer şekilde, aynı algı çevrimiçi dünyaya da nüfuz eder. Bu, ağ tabanlı kolaboratif üretim topluluklarının açık ve eşitlikçi doğası hakkındaki spekülasyonların aksine, ataerkil kültürünün Ekşi Sözlük türü topluluklardaki cinsiyet ilişkilerinin belirlenmesinde kilit bir rol oynadığını göstermektedir. Bu durum için en iyi örnek, sürekli olarak kadınları taciz etmeye devam eden, cinsiyetle ilgili konular hakkında sürekli olarak onlarla tartışmaya çalışan bazı topluluk üyelerinin varlığı olarak gösterilebilir. Tipik olarak, aynı topluluk üyeleri bu kadınları “onursuz” ya da alıştığımız tanımla “namussuz” olarak adlandırma cesaretini gösterir. Böylece, çevrimiçi dünyanın çevrimdışı dünyada var olan sosyal ilişkileri yansıttığını gözlemleyebiliriz.

Taciz türü olarak Grunching

Ekşi Sözlük topluluğunda sanal iletişimin dinamikleri özel mesaj iletileri ve forum benzeri kamusal alan üzerinden gerçekleşmektedir. Kadın kullanıcılar bu iki alan üzerinden farklı tacizlere karşı savunmasız durumda kalmaktadırlar. Görüşmelerde tacizin en yoğun yaşandığı çevrimiçi iletişim alanının özel mesaj iletileri olduğu belirtilmiştir. Bunun temel nedeni özelden gönderilen mesajların site tarafından denetlenmiyor olmasıdır. Kullanıcılar arası iletişimi filtreleyen bir mekanizma olmadığı için uygunsuz mesajların gönderilmesi risksiz ve son derece kolaydır.

Taciz motifleri, kadın topluluk üyesinin yanlışlıkla veya kasıtlı olarak, web sitesinin genel kullanıcı kitlesine açık bir bölümünde cinsiyeti hakkında bilgi vermesi sonrası gerçekleşen bir dizi durumu içerir. Bu genellikle kadın katılımcı herhangi bir konudaki başlık altına girdi yaptığında ortaya çıkan bir durumdur. *Grunching* orantısız ve rahatsız edici şekilde ilgi göstermek olarak açıklanabilir; sözlük karşılığı ise huysuzluktur. Varlığı, daha da önemlisi cinsiyeti herkesin ulaşabileceği bir bilgi hâline geldiğinde, kadın topluluk üyesi, erkek üyeler tarafından *grunching* için hedef olmayı hak etmiş olarak kabul edilir. Dorothea Salo (2002) tarafından ortaya atılan kavram, “bir kadının her şeyden önce kadın, daha sonra bir geek, iş arkadaşı, yazar ve benzeri olduklarının hatırlatılması” olarak tanımlanmıştır. Yani, *grunching* topyekûn ve beklenmedik bir şekilde ötekileştirme yaşama durumudur”.⁵ *Grunching* hem eşzamanlı hem de eşzamansız olarak gerçekleşir. Örneğin, erkekler kadın kullanıcı çevrimiçi agresif alt metinlere sahip, tehdit edici veya flört etmeye yönelik özel mesajlar gönderme eğiliminde olup yaşları veya cinsel yönelimleri de dahil olmak üzere uygunsuz konularda sorular sorabilmektedirler. Ek olarak erkek kullanıcılar, kadın üyeler tarafından başlatılan genel konu başlıkları altında alaycı veya koruyucu girdiler de bırakmaktadır.

Bazı erkek kullanıcılara, *grunching* konusu sorulduğunda durumu açıklamak (ve savunmak) için çeşitli kavramlar öne sürdükleri görülmüştür. Bunlardan belki de en ilginç olanı “Akdeniz erkeği” kavramıdır. Kadın topluluk üyelerine *grunching* uygulayan bir erkek kullanıcı, davranışlarını “Akdeniz erkeği” ile açıklamıştır. Gösterdiği ilgiden kadın kullanıcıların gizli bir şekilde haz aldığını ve kadın kullanıcıların “başka türlü yüz vermediğini” düşünen erkek kullanıcıların, *grunching* türü davranışları bir çeşit flört mekanizması olarak gördüğünü düşünmekteyiz. Yaptığının aslında taciz ya da rahatsız edici davranış olarak algılanabileceğini kendisine ilettiğimizde, kullanıcı *grunching* türü davranışların Türkiye’deki kamusal kültürün bir parçası olduğunu öne sürmüştür. Yani Türkiye’nin ataerkil toplumsal yapısını bahane ederek kadın kullanıcılara uyguladığı baskıyı meşrulaştırıp, olağanlaştırmaktadır. Bu cevap üzerine araştırmacılardan beklenmedik bir tepki alan kullanıcı sanal sohbetin devamında, *grunching* türü baskıcı ataerkil pratiklerin sadece Türkiye’ye özgü olmadığını, benzer durumların Akdeniz ülkelerinde de görüldüğünü iddia etmiştir. Hatta *grunching* türü davranışların İtalyan ya da İspanyol erkekleri tarafından yapıldığında kadınlar tarafından «ekstra hoş ve romantik” olarak karşılanacağı düşüncesini bizlerle paylaşmıştır. Kendini Türkiyeli erkekten çok Akdeniz Erkeği olarak gören bu kullanıcı, araştırmacılarla erkeklik ile ilgili tanımını şu şekilde paylaşmıştır:

“Kolayca aşık olabilen, kolayca nefret edebilen, bolca sigara ve içki içen ve nispeten kolay bir şekilde birinden hoşlanabilen ya da birini öldürebilen insanlar.”

Sunulan bu tanımdan yola çıkarak, erkek kullanıcının orantısız ve rahatsız edici durumları meşrulaştırmak için Akdeniz ataerkil kültürünün klişelerine sarıldığı söylenebilir.

Hegemonyacı Bakış ile Yüzleşmek

Kadınların topluluk deneyimlerini tanımlarken sıklıkla kullandığı *bakış ve mahalle baskısı* kavramları da dikkat çekicidir. *Mahalle baskısı*, sosyolog Şerif Mardin'in İslam'ın Türkiye'deki seküler yaşam üzerindeki baskısını açıklamak için ortaya attığı bir kavramdır (Mardin, 1991). *Mahalle baskısı*, muhafazakâr nüfusun Türkiye'deki seküler yaşam üzerindeki toplumsal baskılarını tanımlamak için de kullanılmıştır. Bu kavramı kullanan katılımcılar da genellikle kendilerini seküler olarak tanımlama eğilimini sergilemiştir.

Bakış kavramı, katılımcılar tarafından Ekşi Sözlük için "kullanıcı tarafından oluşturulan içerik" üretirken yaşadıkları hayali hegemonyacı bakış açısını tanımlamak için kullanılmıştır. Araştırma sürecine katılanların çoğunluğu, yazarlara bu hegemonyacı bakışın sürekli varoluşunun genellikle kendilerini sansürlemelerine neden olduğunu paylaşmıştır. Kendini sansürleyen katılımcılar, potansiyel olarak tartışmalı veya kışkırtıcı görüşler içerdiğini düşündükleri fikirlerini toplulukla paylaşmamayı seçmişlerdir. Bu katılımcılar, Türkiye'de cinsellik (özellikle kadınların cinselliği), İslam ve siyaset konularını otosansürün gerçekleştiği öncelikli üç kategori olarak öne sürdüler. Neden otosansür yolunu seçtiklerine dair soru yöneltildiğinde çoğu tacize maruz kalmak veya saldırgan kişisel mesajlar almak istemediklerini belirtti. Bazı katılımcılar böyle bir durum meydana gelirse hesaplarını kapatmayı ve topluluktan ayrılmayı düşüneceklerini de paylaştılar.

Katılımcıların bir kısmı mahalle baskısının sürekli varlığının onları toplumun öfkesini çekecek konular üzerine tartışmalı girdiler yazmaya zorladığını da belirtti. Bu katılımcılar topluluğun tepkisini ele alma durumları için psikolojik olarak donanımlı olduklarını ve "bedeli neyse ödemeye hazır olduklarını" paylaştılar. Örneğin, bir kullanıcı üst üste aldığı hatalı içerik uyarılarından sonra, "bir kadın olmak" başlığı altına aşağıdaki girdiyi göndermiştir:

"Kadımın ben. Testosterondan daha çok östrojen üretiyorum. (...) Farkım bu. Bunlar dışında erkeklerle aynı haklara sahibim. Ben de erkekler gibi insanım. Beynim var. Tekrar söylüyorum, erkeklerle aynı haklara sahibim!

(...)

Benim vajinam var! Ben bunu dile getiriyorum. Çünkü buna hakkım var! Ve ben vajinam olduğunu dile getirdim diye, "vajina" kelimesini sizin deyiminizle "basit kadın" rahatlığıyla dile getirdim diye tacize uğramam gerekmiyor... Beni taciz edenin buna hakkı yok. Burada suçlu rahat rahat "benim vajinam var" diyen ben değil, bunu söylediğim için rahat rahat beni taciz edebilen erkek. Neden bu kadar zor bunu kabul etmek?"⁶

Bu kullanıcıya girdisiyle neden güçlü bir toplumsal tepkiyi kışkırtmak istediği sorulduğunda, bu tür eylemlerin topluluğun sosyal dokusunu "koparmaya" yardımcı olduğunu belirtmiştir; kendisi her provokasyon eylemini, Ekşi Sözlük topluluğunun demokratik sınırlarının ve sosyal toleranslarının bir testi olarak görmektedir. Zorlayarak ve kışkırtarak, topluluk içinde uzun

süredir kabul görmekte olan bazı normatif varsayımlar hakkında bir tartışma yaratmayı amaçlamaktadır. Ne de olsa, Ekşi Sözlük ifade özgürlüğünün sergilenbildiği bir yer olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle, “toplum içinde bizim için konuşma ve düşünme hakkına sahip olduklarına inanan erkeklerden gelen tehdit ve hakaretlerle” yüzleşmeye hazır olduğunu da belirtmiştir.

Sonuç

Araştırmamız *Ekşi Sözlük*'ün sanal topluluk kültüründe cinsiyetçilik ve çevrimiçi tacizin sorunlu hususlar olduğunu göstermektedir. Sitedeki kolaboratif faaliyetleri örgütleyen mekanizmalar, erkek üyelerin bir kısmı tarafından baskı araçlarına dönüştürülmüştür. Ellen Spertus (1997) çevrimiçi cinsiyetçilik ve tacizin, çevrimdışı topluluklarda bu sorunların ne kadar büyük olduğunu bir yansıması olarak karşımıza çıktığını ileri sürer.⁷ Görüştüğümüz kadın üyeler, *Ekşi Sözlük*'ün çizdiği faaliyet alanında çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Buna rağmen cinsiyetçi söylem ve pratiklerde bulunan erkek üyelere karşı herhangi bir yaptırım uygulanmamaktadır.

Araştırma bulguları, Türkiye’de ergenlik çağındaki internet kullanıcıları arasında siber zorbalık ve siber mağduriyetle ilgili yapılmış olan araştırmaları desteklemektedir. Araştırmalar Türkiye’de bir internet kullanıcısının zorba veya mağdur olma olasılığının belirlenmesinde cinsiyetin önemli rol oynadığını göstermektedir. Kadınlara kıyasla erkeklerin bir siber zorba veya mağdur gibi davranarak siber zorbalık yapması daha olasıdır (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Topçu vd., 2008). Bunun da ötesinde, geleneksel açıdan zorba olarak tanımlanabilecek erkeklerin siber zorba olma olasılığı daha da yüksektir (Erdur-Baker, 2010). Altı çizilen tartışma, sanal ortamlardaki ayrımcı uygulamaların ve cinsiyetçi davranışların toplumdaki kaynağın eğiliminde olduğu yönündedir. Buradan yola çıkarak, cinsiyetçiliğin ve kadına karşı ayrımcılığın, kolaboratif faaliyet modelleri etrafında örgütlenmiş sanal topluluklara özgü olmaktan çok genel bir sosyal sorun olduğu iddia edilebilir. Buna göre, cinsiyet ayrımcılığının üstesinden gelmenin çözümü, içinde yaşadığımız toplumların hegemonyacı, erkek egemen kültürlerini ciddi anlamda tartışmaya açmakla başlamalıdır.

Ancak kolaboratif faaliyet temelli üretimin eşitlikçi ve ticari olmayan yönleri hakkındaki söylemler, taciz veya cinsiyetçi davranış gibi konuları gizleme eğilimindedir. Ağ tabanlı kolaboratif üretim bağlamında kapsamlı olarak tartışmaya açılması gereken temel husus, bu teknolojiler sayesinde oluşturulan sanal toplulukların cinsiyet ilişkileri hakkındaki normatif varsayımlardır. Bu tür örgütleyici teknolojiler bilgi üretimine katılımı demokratikleştirmelerine rağmen topluluk içi cinsiyet ilişkilerinin daha eşitlikçi bir zemin üzerine inşa edilmesine katkıda bulunmamaktadırlar. Üretime katılımın demokratikleştiği bağlamda eşitlikçi ve progresif bir topluluk kültürünün inşa edilemeyeceği kaantimizce ağ tabanlı kolaboratif faaliyet modelinin temel çelişkisidir. Böyle bir girişim için uygun çıkış noktası, kolaboratif faaliyet temelli üretimin savunucuları tarafından sıklıkla benimsenen ifade veya açıklık özgürlüğü ve ağ tabanlı kolaboratif faaliyet toplulukları içindeki cinsiyet ilişkilerinin arasındaki tutarsızlığı bir

sorun olarak ele almaya başlamak olacaktır. Bu bağlamda, FOSS (Free Open Source Software) topluluğundaki kadın hareketinin bazı hedefleri, Ekşi Sözlük gibi topluluklarda cinsiyet ilişkilerinin derinlemesine tartışmaya açılması için yararlı bir çıkış noktası olabilir. Yuwei Lin'e (2005) göre, FOSS topluluğundaki kadınlar şu noktalarda çaba sarf etmektedir;

- 1) Kadın dostu yazılım ve hizmetlerin sağlanması,
- 2) FOSS'u geliştirmek ve kullanmak için kadın dostu bir ortam oluşturulmasına katkıda bulunmak,
- 3) Hem rekabet hem de iş birliği için toplumsal olarak cinsiyet dengeli bir bilişim ve iletişim teknolojileri yenilik sisteminin desteklenmesi.

Lin, bu üç noktanın birbiriyle yakın bağlantıları olduğunu savunmaktadır:

“(…) kadınların fikirleri ve vizyonları üzerine yoğunlaşan ve onları geliştiren teknoloji tabanlı ürünler yaratmak ve daha fazla kadının FOSS gelişimine katılmasını sağlamak için daha kadın dostu bir ortam yaratmamız gerekiyor. Genellikle bir şeyler yapmanın daha sempatik ve kapsayıcı bir yolu olan böylesine kadın merkezli bir tasarım görüşünü kapsamak, muhtemelen sadece kadınlara değil çeşitli azınlık gruplarına da uygun olan toplumsal cinsiyet dengeli bir BİT (Bilişim ve İletişim Teknolojileri) yenilik sistemini teşvik edecektir. Bu sistem, son derece rekabetçi bir yaklaşımın aksine, FOSS sosyal dünyasındaki farklı öğelerin yetenek ve yetkinliklerinden yararlanacak ve böylece işbirlikçi bir yaklaşıma dayanan bütüncül bir ortam geliştirecek.” (a.g.e.)

FOSS'taki kadınlar, kadınların katılımını teşvik etmek, erkek ve kadın katılımcılara FOSS'un işleyişini açıklamak, konuyla ilgili belgelerdeki cinsiyetçi dili ortadan kaldırmak ve cinsiyetçi dil içeren hata raporlarını diğer geliştiricilere bildirmek için öncü gruplar oluşturmaya başlamıştır (Lin, 2006b).⁸ Benzer bir öncü model, Ekşi Sözlük bağlamında, FOSS topluluğundaki eylemlere benzer eylemlerde bulunmak ve çevrimiçi taciz gibi konularda farkındalığı artırmak için kullanılabilir.

Ele alınması gereken son konu, kolaboratif faaliyet sonucu oluşturulan bilgi birikimi üzerinde gerçekleşen otosansürün sonuçlarıdır. *Grunching* korkusu, katılım deneyimini şekillendirmede önemli bir faktör teşkil ediyorsa, *Ekşi Sözlük* gibi bir web sitesi tarafından üretilen bilgi ne ölçüde kolaboratif olarak üretilmiş olabilir? Mahalle baskısı ve otosansür, kolaboratif üretim sonucu ortaya çıkan kadın konulu bilgi başlıklarını nasıl şekillendirmektedir? Amerikalı kadın romancıların Wikipedia'daki sınıflandırılmalarıyla⁹ ilgili yakın dönemde gerçekleşen tartışmaların ortaya koyduğu gibi (Filipacchi, 2013), sanal topluluklardaki erkek egemenliği kolaboratif faaliyet sonucu üretilen bilgileri epistemolojik olarak sorunlu kılabilir (Zandt, 2013). Sonuç olarak kamuya açık bilginin gerçekten erkek merkezli bir dünya görüşünün etkisinden şekillenip şekillenmediğini eleştirel olarak değerlendirebilen deneysel araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu belirtmek isteriz.

- 1 <http://www.webmasto.com/eksi-sozluk-2016-ozeti>
- 2 <https://web.archive.org/web/20170915201606/http://eksistats.com/> Sitenin resmi istatistik kaynağı olan www.eksistats.com adresinden alınan verilere göre, 2017 yılının Eylül ayı itibariyle topluluk üyelerinin % 81'i erkeklerden oluşmaktadır. Maalesef sitenin demografi üzerine topladığı verilerini paylaştığı hizmet devam etmediği için daha güncel verilere ulaşamamaktadır.
- 3 <http://www.internetworldstats.com/stats14.htm>
- 4 <https://eksisozluk.com/entry/6149383>
- 5 <http://cavlec.yarinareth.net/2002/08/29/the-sickening-grunch/>
- 6 <https://eksisozluk.com/entry/39905818> Wayback Machine linki: <https://web.archive.org/web/20160726000718/https://eksisozluk.com/entry/39905818>
- 7 Bu gözlemin, 2018 yılı Küresel Cinsiyet Farkı Raporu'na göre 150 ülke arasında 121. olan Türkiye için özellikle geçerli olduğu söylenebilir.
- 8 Kadınlara özel bir Wikipedia email listesi olan WikiChix, kadınların kendi aralarında organize olabilmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir çalışmadır (Reagle, 2013). Ada Initiative ve Geek Feminism wikisi ve blogu, kolektif üretim topluluklarında ayrımcılığın önlemlerine yönelik çalışmalar yapmakta olan kaynaklardır.
- 9 Amanda Filipacchi isimli yazarın Wikipedia'da araştırma yaparken, "Amerikan Yazarları" başlığı altında bulunması gereken "kadın yazarlar" kısmının ortadan kaybolduğunu görmesi üzerine başlayan olaylar zinciridir. İlk olarak Wikipedia'nın genel olarak kategorileri düzenlediğini düşünen Filipacchi, yaptıkları işler ile pek de tanınmayan, çok alakasız erkek yazarların bile halen listede olup, çok önemli işlere imza atan kadın yazarların listede bulunmadığını görmüş, akabinde ise kadın yazarların sistematik olarak yeni açılan "Kadın Amerikan Yazarlar" listesine taşındığını fark etmiştir. Konu hakkındaki tartışmalar halen farklı boyutlarda sürmektedir.

Kaynakça

- Açer, T. M. (2020). Kamusal Alanın Yeni Yüzü Ekşi Sözlük Üzerinden Toplumsal Cinsiyet, İktidar ve Beden Analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 767-788.
- Adam, A. (2005). *Gender, ethics and information technology*. Palgrave Macmillan.
- Adam, A., Griffiths, M., Keogh, C., Moore, K., Richardson, H., ve Tattersall, A. (2006). Being an 'it' in IT: Gendered identities in IT work. *European Journal of Information Systems*, 15(4), 368-378. <https://doi.org/10.1057/palgrave.ejis.3000631>.
- Akkılıç, S. (2018). *Bir Ötekileştirme Mecrası Olarak Sosyal Medya: Ekşi Sözlük ve Ermeniler* [Master's Thesis]. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balka, E. (1993). "Women's access to online discussions about feminism. *The Electronic Journal of Communication*, 3(1).
- Bauwens, M. (2005). The political Economy of peer production. *CTHEORY*, 1 December. www.ctheory.net/articles.aspx?id=499.
- Benkler, Y. (2002). Coase's Penguin, or Linux and the Nature of the Firm. *Yale Law Journal*, 112(369), 369-446.
- Benkler, Y. (2006). *The wealth of networks how social production transforms markets and freedom*. Yale University Press. <http://site.ebrary.com/id/10170022>.
- Berktaş, F. (2000). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın*. Metis Yayınevi.
- Berry, D. M. (2008). *Copy, rip, burn: The politics of copyleft and open source*. Pluto Press.
- Boellstorff, T. (2008). *Coming of age in Second Life: An anthropologist explores the virtually human*. Princeton University Press.
- Boellstorff, T. (Ed.). (2012). *Ethnography and virtual worlds: A handbook of method*. Princeton University Press.
- Campbell, J. E. (2004). *Getting it on online: Cyberspace, gay male sexuality, and embodied identity*. Harrington Park Press.
- Chopra, S., ve Dexter, S. (2010). *Decoding liberation: The promise of free and open source software*. Routledge.
- Danet, B. (1998). Text as mask: Gender, play and performance on the Internet. S. Jones (Ed.), *CyberSociety 2.0: Revisiting computer-mediated communication and community* içinde. Sage Publications.
- Dijk, J. van. (1999). *The network society: Social aspects of new media*. Sage Publications.
- Dogu, B., Zıraman, Z., ve Zıraman, D. E. (2009). Web based authorship in the context of user generated content, an analysis of a Turkish web site: Eksi sozluk. *Proceeding of the 4th Global Conference on Cybercultures*, 1-23.
- Erdur-Baker, O. (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media & Society*, 12(1), 109-125. <https://doi.org/10.1177/1461444809341260>
- Erdur-Baker, O., ve Kavsut, F. (2007). Cyber bullying. A new face of peer bullying. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27(7), 31-42.

- Ferganchick-Neufang, J. K. (1998). Virtual Harassment: Women and Online Education. *First Monday*, 3(2). <https://doi.org/10.5210/fm.v3i2.575>
- Filipacchi, A. (201 C.E., Nisan 23). Wikipedia's Sexism Toward Female Novelists. *New York Times*. http://www.nytimes.com/2013/04/28/opinion/sunday/wikipedias-sexism-toward-female-novelists.html?_r=1&
- Filipovic, J. (2007). Blogging While Female: How Internet Misogyny Parallels Real-World Harassment. *Yale Journal of Law and Feminism*, 17(295).
- Foka, A., ve Arvidsson, V. (2014). Digital Gender: A Manifesto - Report on the Research Workshop Digital Gender, Theory, Methodology, and Practice. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2437659>
- Furman, I. (2015). Alternatif Medya olarak Akranlararası Kolektif Üretim: 2013 Gezi Parkı Eylemleri'nde Ekşi Sözlük'ün rolüne dair bir inceleme. B. Çoban & B. Ataman (Ed.), *Türkiye'de Alternatif Medya: Direniş Çağında* içinde (s. 199-223). Epsilon.
- Gershon, I. (2012). *The breakup 2.0: Disconnecting over new media*. Cornell University Press.
- Giles, J. (2005). Internet encyclopaedias go head to head. *Nature*, 438(7070), 900-901. <https://doi.org/10.1038/438900a>
- Goggin, G., ve McLelland, M. J. (2009). Internationalizing Internet Studies: Beyond Anglophone Paradigms. G. Goggin & M. J. McLelland (Ed.), *Internationalizing Internet studies: Beyond anglophone paradigms* içinde (s. 3-18). Routledge.
- Green, E., ve Adam, A. (1998). Online leisure: Gender, and ICTs in the home. *Information, Communication & Society*, 1(3), 291-312. <https://doi.org/10.1080/13691189809358971>
- Gürel, E., ve Yakın, M. (2007). Sourtimes: Postmodern Electronic Culture. *Selcuk İletişim*, 4(4), 203-219.
- Hakan, A. (2016). Çingenelere yönelik nefret söyleminin Ekşi Sözlük'te yeniden üretilmesi. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, 3(2), 143-172.
- Herring, S. C. (1996a). Gender and democracy in computer mediated communication. R. Kling (Ed.), *Computerization and controversy: Value conflicts and social choices* (2nd ed) içinde. Academic Press.
- Herring, S. C. (1996b). Posting in a differentvoice: Gender and ethics in computer-mediated communication. C. Ess (Ed.), *Philosophical perspectives on computer-mediated communication* içinde (s. 115-145). State University of New York Press.
- Herring, S. C., Deborah, J., ve DiBenedetto. (1995). Herring, Susan, Deborah Johnson, and Tamra DiBenedetto. 1995. ^a This discussion is going too far!^o Male resistance to female participation on the Internet. K. Hall & M. Bucholtz (Ed.), *Gender articulated: Language and the socially constructed self* içinde (s. 67-96). Routledge.
- Herring, S. C. (1999). The Rhetorical Dynamics of Gender Harassment On-Line. *The Information Society*, 15(3), 151-167. <https://doi.org/10.1080/019722499128466>
- Herring, S. C. (2003). Gender and Power in On-line Communication. J. Holmes & M. Meyerhoff (Ed.), *The Handbook of Language and Gender* içinde (s. 202-228). Blackwell Publishing Ltd. <http://doi.wiley.com/10.1002/9780470756942.ch9>
- Hüseyin, Y., ve Öksüz, O. (2020). Nefret Söyleminin İnşasında Sosyal Medyanın Rolü: Ekşi Sözlük Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 1383-1408.

- Kekeç, S. G., ve Taşcıoğlu, R. (2018). Özgecan Aslan Cinayetinin Dijital Platformlarda Yansıması: Ekşi Sözlük Üzerine Bir İnceleme. *Akdeniz İletişim*.
- Kendall, L. (2000). "OH NO! I'M A NERD!": Hegemonic Masculinity on an Online Forum. *Gender & Society*, 14(2), 256-274. <https://doi.org/10.1177/089124300014002003>
- Kendall, L. (2002). *Hanging out in the virtual pub: Masculinities and relationships online*. University of California Press.
- Kiesler, S., Siegel, J., ve McGuire, T. W. (1984). Social psychological aspects of computer-mediated communication. *American Psychologist*, 39(10), 1123-1134. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.39.10.1123>
- Kozinets, R. V. (2015). Netnography. *The International Encyclopedia of Digital Communication and Society*, 1-8.
- Kramarae, C., ve Taylor. (1993). Women and men on electronic networks: A conversation or a monologue?. H. J. Taylor, C. Kramarae, & M. Ebben (Eds.), *Women, information technology & scholarship: Women, Information Technology, and Scholarship Colloquium, Center for Advanced Study, Urbana, Illinois* (1st ed) içinde. Women, Information Technology, and Scholarship Colloquium, Center for Advanced Studies.
- Lih, A. (2009). *The Wikipedia revolution: How a bunch of nobodies created the world's greatest encyclopedia*. Aurum ; Hyperion.
- Lin, Y. (2005). Gender dimensions of FLOSS development. *Mute Magazine*, 2(1), 38-42.
- Kozinets, R. (2010). *Netnography: Doing Ethnographic Research Online*. Sage Publications.
- Kozinets, R. (1998). "On Netnography: Initial Reflections on Consumer Research Investigations of Cyberculture", *NA - Advances in Consumer Research Volume 25*, ed. Joseph W. Alba & J. Wesley Hutchinson, Provo, UT : Association for Consumer Research, s. 366-371.
- Loveland, J., ve Reagle, J. (2013). Wikipedia and encyclopedic production. *New Media & Society*, 15(8), 1294-1311. <https://doi.org/10.1177/1461444812470428>
- Madianou, M., ve Miller, D. (2011). Mobile phone parenting: Reconfiguring relationships between Filipina migrant mothers and their left-behind children. *New Media & Society*, 13(3), 457-470. <https://doi.org/10.1177/1461444810393903>
- Mardin, Ş. (2007). Türkiye'de Din ve Laiklik. T. Önder & M. Türköne (Ed.), *Türk modernleşmesi* (1. baskı) içinde. İletişim Yayınları.
- Miller, D. (2011). *Tales from Facebook*. Polity Press.
- Miller, D., ve Slater, D. (2000). *The Internet: An ethnographic approach*. Berg.
- Moore, P. (2011). Subjectivity in the ecologies of P2P Production. *Fibreculture*, 17, 82-95.
- Nakamura, L. (2002). *Cybertypes: Race, ethnicity, and identity on the Internet*. Routledge.
- Nardi, B., & Kow, Y. M. (2010). Digital imaginaries: How we know what we (think we) know about Chinese gold farming. *First Monday*, 15(6). <https://doi.org/10.5210/fm.v15i6.3035>
- Özdemir, Y. D. (2015). Taciz anlatılarında cinsiyetçi söylemlerin yeniden inşası:# sendeanlat. *Moment Dergi*, 2(2).
- Öztekin, H. (2015). Yeni Medyada Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük Örneği. *Journal of International Social Research*, 8(38).

- Pearce, C., & Artemesia. (2008). Identity-as-Place: Trans-Ludic Identities in Mediated Play Communities—The Case of the Uru Diaspora. *Internet 9.0: Association of Internet Researchers Conference*. Internet 9.0: Association of Internet Researchers Conference, Copenhagen, Denmark.
- Peckham, A. (2005). *Urban dictionary: Fularious street slang defined*. Andrews McMeel Pub.
- Pope, N. (2006). Namus Cinayetleri: Ataerkil Denetim Araçları. S. Mojab, N. Abdo-Zubi, ve G. Kömürçüler (Eds.), *Namus adına şiddet kuramsal ve siyasal yaklaşımlar* içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Raymond, E. S. (2001). *The cathedral and the bazaar: Musings on Linux and Open Source by an accidental revolutionary* (Rev. ed). O'Reilly.
- Reagle, J. (2013). "Free as in sexist?" Free culture and the gender gap. *First Monday*, 18(1). <https://doi.org/10.5210/fm.v18i1.4291>
- Rheingold, H. (1994). *The virtual community: Finding connection in a computerized world*. Secker & Warburg.
- Selge, C. L., ve Meyer, P. R. (1991). Testing Claims for On-Line Conferences. *Written Communication*, 8(2), 163–192. <https://doi.org/10.1177/074108839100800202>
- Smith, R. E. (2011). Urban dictionary: Youth slanguage and the redefining of definition: What's up with *meeep* and other words in the Urban Dictionary. *English Today*, 27(4), 43-48. <https://doi.org/10.1017/S0266078411000526>
- Spertus, E. (1996). Social and Technical Means for Fighting online Harassment. *Virtue and Virtuality*. Gender, Law, and Cyberspace Conference, MA. <http://web.mit.edu/wgs/pdf/virtue-virtuality.pdf>
- Sutton, L. (1996). Cocktails and Thumbtacks in the Old West: What Would Emily Post Say?. L. Cherny ve E. R. Weise (Ed.), *Wired women: Gender and new realities in cyberspace* içinde (s. 169-187). Seal Press ; Distributed to the trade by Publishers Group West.
- Sutton, L. (1994). Using Usenet: Gender, power, and silence in electronic discourse. *Proceedings of the 20th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 506-520. <http://elanguage.net/journals/bls/article/view/2996/2931>
- Taylor, T. L. (2009). *Play between worlds: Exploring online game culture* (1. MIT Press paperback ed). MIT Press.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., ve Çapa-Aydin, Y. (2008). Examination of Cyberbullying Experiences among Turkish Students from Different School Types. *CyberPsychology & Behavior*, 11(6), 643-648. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0161>
- Uzunoglu, S. (2015). Bir Postmodern Intiharın Ardından Eksi Sözlük'te Kanaatlerin Olusumu Ve Grupların Biçimlenme Süreçleri. *International Journal of Intermedia*, 2(2), 424.
- Wittel, A. (2013). Counter-commodification: The economy of contribution in the digital commons. *Culture and Organization*, 19(4), 314-331. <https://doi.org/10.1080/14759551.2013.827422>
- Yazıcı, T. (2016). Yeni Medyanın Nefret Dili: Suriyeli Mültecilerle İlgili Ekşi Sözlük Örneği. *Global Media Journal*, 5, 7(13), 115-136.
- Yuwei, L. (2005). Gender dimensions of FLOSS development. *Mute Magazine*, 2(1), 38-42.
- Zandt, D. (2013, April 26). Yes, Wikipedia Is Sexist—That's Why It Needs You. *Forbes*. <http://www.forbes.com/sites/deannazandt/2013/04/26/yes-wikipedia-is-sexist-thats-why-it-needs-you/>